

*Falumúzeum, Isaszeg
2012. október 19. 16 óra
Dr. Dürr Sándor és a
Damjanich János és a
Klapka György Általános
Iskola tanulói, Isaszeg*

A MAGYAR '56 LENGYEL SZEMMEL

Kedves Diákok!

1956 őszén – történelmünk során nem először és nem is utoljára – Magyarország és Lengyelország sorsa szorosan összefonódott, s annak ellenére, hogy a két országban az események végül is különböző fordulatot vettek, mégis kölcsönösen hatottak egymásra.

1956. október 23.-án Budapesten hatalmas tömegtüntetés zajlott le – ez volt a magyar forradalom kezdete -, amelynek résztvevői támogatták a Lengyelországban zajló változásokat, kifejezték szolidaritásukat a lengyel nemzettel. **A magyar-lengyel egymásrautaltság** hagyományos politikai gondolata született újjá a sztálinizmus évei után, ezt harsogták a diákok és munkások 1956. október 23-án, Budapesten a Bem szobornál, a Kossuth téren és a Petőfi szobornál:

***„Minden magyar együtt halad
Követjük a lengyel utat!”***

vagy

***„Bem apó és Kossuth népe,
Menjünk együtt, kéz a kézbe!”***

Ez a magyar-lengyel barátság történelmi hagyományának elemi erejű megnyilvánulása volt, ez volt az 1956-os magyar forradalom nyitánya.

A LEMP, a Lengyel Egyesült Munkáspárt vezetésének fő információs forrását a budapesti lengyel nagykövetség rejtjelezett táviratai alkották, s ebben fontos szerepet töltött be – főleg a magyar forradalom idején, de később is – **Adam WILLMAN budapesti lengyel nagykövet**, aki 1955 és 1959 között a Lengyel Népköztársaság budapesti nagykövete volt. A nagykövetség diplomatái 1956. október 23. és november 4-e között **60 (!) táviratot küldtek Budapestről Varsóba**, a Lengyel Külügyminisztériumba.

A beérkezett táviratok címzettjei között szinte kivétel nélkül ott szerepelt a LEMP Politikai Bizottsága és Titkársága, vagy név szerint e testületek tagjai, Gomulka első titkárral és Józef Cyrankiewicz miniszterelnökkel az élen. Gomulkáról köztudott volt, hogy rendszeresen olvasta a diplomáciai táviratokat, és Cyrankiewicz-csel együtt minden forrást megragadtak a minél pontosabb és hitelesebb tájékozódás érdekében.

Tehát - a diplomáciában egyébként ma is szokásos módon - a budapesti lengyel nagykövetség az 1956-os eseményekről rejtjelezett táviratokban jelentett a varsói külügyminisztériumnak.

Nézzünk ezekből néhány idézetet:

17391-es számú távirat
Budapest 1956. 10. 24. 04.00 óra
Szigorúan titkos!
Nagyon sürgős!

14 óra körül kezdődött az ifjúság felvonulása a kollégiumokból és a tanintézetekből a Kossuth-szoborhoz, onnan pedig a Bem-szoborhoz – 1848 két magyar hőiséhez. A nagykövetség előtt nem volt felvonulás. A két szobornál a több tízezres tömeghez az ifjúság képviselői szóltak, a Bem-szobornál felszólalt Veres Péter író is. A tüntetők magyar, szovjet és lengyel zászlót lobogtattak, a Lengyelországgal és a szovjetunióval való barátság jelszavait kiáltozták. Sok felirat követelte a szovjet csapatok kivonását Magyarországról, Nagy Imre visszatérést a vezetésbe.

A Bem-szobornál tartott gyűlés után az ifjúság jelentős része szétoszlott. Viszont az újonnan érkezett tömegek, az ifjúság megmaradt részével, a Parlamenthez vonultak. Ott hosszú várakozás után Nagy Imre beszélt az egybegyűltekhez, békés hazamenetelre szólítva fel őket. Kiabálások és új felhívások hangzottak el. A Parlamenttől a tüntetők egy része a Sztálin térre ment (*ma: Dózsa György út*), ahol ledöntötte Sztálin szobrát, egy másik része pedig a Rádió épületéhez vonult, ahol lövöldözés kezdődött. Sérültek és halottak vannak. A számarányokat egyelőre lehetetlen megállapítani. A felvonulásokon és a tüntetéseken katonák is részt vettek. A rádió épületénél kitört zavargások óta könnygázt és kézigránátokat használtak, harckocsikat vetettek be. A helyzet nagyon súlyos. Este a tüntetők sztrájkot hirdettek meg holnapra, valamint követelték a párt- és állami vezetés lemondását.

17406-os számú távirat

Budapest 1956. 10. 24. 11.00 óra

Szigorúan titkos!

Sürgős

(Részletek)

A tegnapi tüntetés előtt követségünk mellett – megállás nélkül – néhány kisebb csoport haladt el, a lengyel-magyar barátságot éltetve. Ezek a csoportok a Duna felé, a Kossuth- és a Bem-szoborhoz igyekeztek.

A Sztálin-szobor (ez nincs messze követségünktől) ledöntése után a város központjába visszatérő tüntetők nagykövetségünk előtt azt kiabálták: „**Éljenek a lengyelek!**” Távolabb már a Magyarországon állomásozó szovjet csapatok elleni jelszavakat kiáltottak.

17462-es számú távirat

Budapest, 1956. 10. 25. 07.30 óra

Szigorúan titkos!

Sürgős!

(részletek)

Éjjel számos helyen tűzvész keletkezett. A felforgató elemek felgyújtották többek között a Nemzeti Múzeumot. A tüzek tovább égnek. A városi közlekedés leállt, az iskolákban és a felsőbb tanintézetekben szünetel a tanítás.

17656-os számú távirat
Budapest, 1956. 10. 28. 15.00 óra
Szigorúan titkos!
Sürgős!

Budapesten ma éjszaka összességében nyugalom uralkodott. Csak távoli robbanások hallatszottak. Reggel harcok folytak a Szabad Nép székháza körül és Budán, a Moszkva tér *(ma: Széll Kálmán tér)* környékén.

13 órakor Nagy Imre tűzszüneti parancsot adott ki a kormány mellett álló csapatoknak, a további vérontás elkerülése céljából. Ezek a csapatok csak abban az esetben fognak tüzet nyitni, ha megtámadják őket.

17850-es számú távirat
Budapest, 1956. 11. 01. 19.00 óra
Szigorúan titkos!
Sürgős!

Meg nem erősített magyar információk szerint a szovjet csapatok ma éjszaka a magyar-szovjet határtól *(ma: magyar-ukrán határ)* **Csarodáig** vonultak. Páncélos egységek, tüzérség és motorizált gyalogság. A páncélos csapatok pontonhidakon átkeltek a Tiszán, bevonultak Záhonyba, majd a Budapesttől kb. 250-300 km-re fekvő Nyíregyházára. Később állítólag továbbhaladtak a Budapesttől kb. 220 km-re található Debrecen irányába.

Ma, a reggeli órákban a szovjet csapatok megszállták a Ferihegyi repülőtér *(ma: Liszt Ferenc repülőtér)*.

Végül még egy, nagyon megrendítő távirat:

18264-es számú távirat
Budapest 1956. november 8. 13.00 óra
Szigorúan titkos!
Sürgős!

Budapest lemészárlása tart. A városközpontban, a legsúlyosabb harcok helyszínein voltam. A főútvonalakat szétzúzta a szovjet tüzérség pusztító tüze. A házak lángokban állnak. Holttestek az utcákon. Láttam, amint három tüzérségi lövedék szétrombolt egy égő házat, amelyből éppen csak kimenekültek az emberek.

A VII. kerületben, a mellékutcák többsége a védők kezén. Egy harckocsit, amely este benyomult egy ilyen utcába, harcképtelenné tettek. Folynak a harcok a munkás külvárosokban is. A lakosság teljes egészében támogatja a védőket. Vereség esetén sztrájkot helyeznek kilátásba. Azt mondják: „**Jobb meghalni, mint megadni magunkat.**” A városban alkalmazott terror fokozza a gyűlöletet.

A kórházakban zsúfoltság. Nehézségek a gyógyszerellátásban. Az élelmiszerhiány nagyon súlyos, jóllehet a parasztok életük kockáztatásával igyekeznek termékeiket eljuttatni Budapestre.

A városban a meggyilkoltak száma több mint 5000, a sebesülteké 50.000. Főként civilek. A Kádár-csoport egyetlen felhívása sem talál támogatásra. Budapest éhhalálra ítéltésem nem jelenti a Magyarország szabadságáért folytatott harc végét.

Adják át más szerkesztőségeknek.

Segítsenek a magyaroknak a szabadságukért vívott igazságos harcukban.

Tisztelt Hallgatóim!

A következő táviratokból a segélyszállítmányok fogadását segítő diplomáciai szervezőmunka elemei is kitűnnek:

17490-es számú távirat

Ez a távirat az első lengyel – s egyben külföldi – vér- és segélyszállítmány megérkezésének diplomáciai előkészítéséről szól:

Budapest 1956. 10. 25. 18.00 óra

Szigorúan titkos!

Nagyon sürgős, azonnal kézbesíteni!

„Küldjék el ide az Önök 14204. számú táviratában említett segítséget. Megállapodtam Sebes miniszterhelyettessel (*akkori magyar külügyminiszter-helyettes*), hogy a szállítmányt az egyik budapesti kórháznak juttatjuk el.

A nagykövetség egyik munkatársát delegálom a budapesti repülőtérre, hogy fogadja a Varsóból érkező repülőgépet, amely a segítséget hozza. A mai este folyamán a magyarok közlik, hogy szükségük van-e további segítségre, s ha igen, milyenre.”

17631-es számú távirat

Budapest, 1956. 10. 27. 17.00 óra

Szigorúan titkos!

Sürgős!

A témája szintén a vér- és gyógyszer szállítás:

„Mai ismételt kérdésekre, van-e szükség gyógyszerek küldésére, Sebes miniszterhelyettes, aki korábbi kérdésekre nem adott választ, most sürgősen vért és plazmát kért, ezen kívül még alvadásgátló gyógyszereket, Ödéma-gázt, fájdalomcsillapító injekciókat, antibiotikumot, kötszereket és vérkeringést javító gyógyszereket.

Táviratozzák meg, mikor lesz repülőgép, hogy megszervezzük a fogadását. Visszafelé a repülőgépet a Budapesten tartózkodó lengyel személyek egy részének hazaszállítására kívánjuk felhasználni.

17755-ös számú távirat

Budapest, 1956. 10. 30. 16.00 óra

Szigorúan titkos!

Sürgős!

Értesítsék Kowalski ezredest az Egészségügyi Minisztériumban, hogy a magyarok narkotikus ultravénás szereket, vitaminokat köpenyeket, sebészcefnákat és –tüket, fájdalomcsillapítókat és vérkeringést biztosító eszközöket kérnek. Ezen kívül mindenféle élelmiszert kérnek. Orvos csoportokat egyelőre nem igényelnek.

A táviratok sorát még lehetne folytatni, de nézzük meg az 1956-os magyar forradalom visszhangját a lengyel sajtóban:

Lengyelországban az „ellenforradalom” jelzöt 1956 végéig lengyel újságíró tollából, lengyel újságírók lengyel újságban nem használták. Csak a LEMP elméleti folyóiratában fordult elő, de ott is csak egy alkalommal.

A Lengyel Távirati Iroda, a **PAP** igyekezett objektivitásra törekedni, és ez a tendencia 1956 végéig megmaradt, élesen elütve más szocialista országok hírügynökségeitől.

A lapok október 24-25-én számoltak be először a magyar eseményekről, az első szerkesztőségi kommentárok 27-28-án jelentek meg, a kiküldött tudósítók helyszíni beszámolóit valamivel később.

Az általános megítélést jól példázza a Lengyel Egyesült Munkáspárt lapja, a **Trybuna Ludu** október 28-i cikke. Először is kifejezik fájdalmukat a tragikus vérontásért, a magyar főváros pusztulásáért. Azután arra keresnek magyarázatot, miért lépett fel az egész magyar nép egységesen az ország vezetése ellen, miért ragadott fegyvert. Cáfolják azt a feltevést, hogy a magyar nép mozgalma a külföldi ügynökségek aknamunkája lett volna, és az egész egyszerűen ellenforradalom. A magyar tragédia okait a letúnt sztálini rendszer elhajlásaiban, gonosztetteiben és hibáiban látják, abban, hogy a magyar pártvezetés, Gerővel az élen ugyanazokat a sztálinista módszereket alkalmazta, mint korábban Rákosi, lekezelte a tömegek törekvéseit, elszakadt tőlük. Tehát egyértelműen a Gerő-féle vezetés a felelős a felkelés kirobbanásáért. Kifejezik együttérzésüket és reményüket, hogy a vérontás minél hamarabb véget ér, és a magyar nép hozzákezdhet törekvései megvalósításához. Több újság is hangsúlyozza a magyar és lengyel célok azonosságát, és azt a véleményt, hogy **az új pártvezetés, Kádárral az élen és az új**

kormány Nagy Imrével az élen képes megvalósítani a nép legáltalánosabb követelményeit.

Külön kiemelendők a lengyel segélyakciók a sebesült magyarok megsegítésére. Ez az akció az egész országot átfogta, és az újságok nap, mint nap tudósítottak róla. Az ország minden városában óriási sorok kígyóztak a véradóállomások előtt. Az emberek az október 27-én elhangzott rádiófelhívás után tömegesen mentek vért adni, olyannyira, hogy az állomások éjjel-nappal dolgoztak, és beosztották, melyik napon ki jöjjön vért adni. A véradásban az egyetemisták jártak az élen, de a katonáktól és a munkásokon át a nyugdíjasokig mindenki megmozdult, az egész ország önként és spontán módon sietett a magyarok megsegítésére. Egy kissé humoros példa: 1956. október végén Sziléziában a Zielona Góra-i Vajdasági Pártbizottság azzal kezdte ülését, hogy a résztvevők egységesen elmentek vért adni a magyaroknak. Hasonló jelenségekkel találkozunk különböző egyetemi szervezetek üléseinél is.

Lengyel orvosok, és ápolónők sokasága fejezte ki szándékát, hogy Magyarországra utazik, és segít a sebesültek ellátásában. Az újságok számos fényképet közöltek a segélyakcióról. Varsóban sok helyütt magyar zászló lengett, a varsói egyetemisták pedig díszőrséget álltak a Magyar Kulturális Intézet előtt. Számos helyen, az utcákon nagy ládákat helyeztek el, amelyekbe az emberek bőven szórták adományaikat.

A segítség felajánlásának sokféle formája alakult ki. A rádió és az újságok naponta tájékoztattak, hol lehet vért adni, milyen számlára kell befizetni az adományokat. Ehhez adalékul néhány számadat: „október 27. - november 9. között a Lengyel Vöröskereszt a lengyel társadalom segítségnyújtása keretében a következőket küldte a Magyar Vöröskeresztnek: légi úton – 795 liter vért, 415 liter plazmát, 16.500 kg vérhelyettesítőszeret, szérumot, gyógyszereket és kötőszereket, 4000 kg tejport, 8000 kg különböző gyógyszert és kötszert. Előkészületben van egy 24 tonnás szállítmány, amely pl. 15.000 kg lisztet, 6.000 kg gyógyszert és kötszert tartalmaz. A legközelebbi szállítmányokban – többek között 52.000 kg lisztet,

20.000 kg heringet, 15.000 kg befőttet és lekvárt küldenek. Külön szállítmányokat képeznek az építési anyagok.

Kedves Diákok!

Hanna Adamiecka lengyel újságíró „Láttam Magyarországot” címmel írt tudósításokat, most ebből idézek néhány részletet:

A szerkesztőségben megszólalt a telefon: fél óra múlva indul a varsói repülőtérről egy gyógyszer szállítmány. Ez volt ekkor az egyetlen esély eljutni a harcoló Budapestre.

Az események kezdete óta nem indultak oda sem a vonatok, sem a repülőgépek. Úgy, ahogy voltam, taxiba vágtam magam. **A sofőr, amikor megtudta, hogy magyarországi utazásról van szó, fittyet hányt minden közlekedési szabályra, és nyaktörő száguldásba kezdett.** A sietség hiábavalónak bizonyult, a repülőgép pontosan az előre jelzett időpont után 13 órával szállt fel, mert a varsói repülőteret, semmi jót nem ígérő köd borította. Csak miután a kiváló pilóta és egyben kitűnő ember, Pelka kapitány magára vállalta a teljes felelősséget, indult a repülőgép. **Budapest a sebesültek ezrei vártak.** A lengyel repülőgépen szállított több száz kilogramm penicillin, szérum és friss vér közülük soknak az életét mentette meg.

A magyar egészségügyiek karján nemzetiszínű szalag, rajtuk bepiszkolódott, szakadozott vérfoltos fehér köpeny van. Amikor megpillantják a követségi lengyel zászlós autót, mindkét kezüket felemelik, és a motorok dübörgésében elvesző kiáltásokkal üdvözölnék bennünket.

Budapest utcáiról világosan leolvasható az ezt megelőző öt nap teljes tragikus története. Az úttestből felszaggatott és élére állított sínek, barikádokkal felszabdalt utcák, elszenesedett fák, összezúzott villamosok, itt-ott kiégett tankok. A bezárt üzletek előtt átfázott, a falakhoz simuló emberek hosszú sorai. A szűk élelmiszeradagok kiosztására várnak.

Hangos kiáltás állít meg a szűk utcácskában. Három fiatal férfi, mellükön átvetett géppisztoly, szempillantás alatt körülvesznek. Egy lámpa vakító villanása.

- **Lengyel? Tudósító?**
- Az egyikük, alacsony, sovány, angolul kérdezi, mit kerestek itt. Elmagyarázom. – **Lelőhettünk volna** – mondja nyugtalanul az alacsony -, nem kell éjfél után a környéken mászkálni.
- Az alacsony egyetemista, két társa villamosvezető. Az utcát, hasonlóan a közeli többi utcához, felkelők védik. Szétszóródtak a házakban, megszállták a tetőket. - Nem akarjuk, hogy városunkban idegen tankok lőjék a népünket – szólal meg a villamosvezető -, szabad nemzet akarunk lenni. Képesek vagyunk magunk építeni a szocializmust, Gerő és pártfogói nélkül!
- A villamosvezető megszorítja a kezem. **„Csak ne felejtse el, az igazat írja rólunk”, hangjából nem kérés, hanem parancs szól, „ők ott a Szabad Népből hazudnak, de te ne engedd, hogy befolyásoljanak. Annak higgy, amit látsz, amit érzel! Nem szabad az embernek megadnia magát idegen gondolatok előtt, mert az nem végződik mással, csak... vérrel.”**

Tisztelt Hallgatóim!

Andrzej Sieroszewski professzor, a Varsói Egyetem Magyar Tanszékének későbbi vezetője **„Lengyel költők az 1956-os magyar felkelésről”** címmel írt cikket. Most ebből idézünk:

Az akkori lengyelországi reagálás méreteiben és érzelmi hőfokán a magyarok reagálására emlékeztetett az 1830/31-es (orosz ellenes lengyel felkelés) novemberi felkelésre, vagy az 1848/49-es magyar forradalom és szabadságharc lengyelországi fogadtatására.

Számos vers közös vonása az emelkedett, patetikus hangütés. Ebből a szempontból jellemző **Stefan Zarebski: A magyarokhoz** című verse.

STEFAN ZAREBSKI:

A magyarokhoz

*Ne szóljatok... tudjuk mi ügyis,
keblünk a régi, rokon.
Zenghet az éter, Prága s Bécs is,
én vétel nélkül – tudom.*

*Borzadunk a Visztula mentén
Éppúgy, mint lenn a Dunánál.
Mert lehet-e nyugodt a testvér,
Ha társára halál vár?*

*Hogy hallgatunk, meg ne tévesszen:
szánk csak látszólag néma.
Harcból ismerjük egymást s hiszem,
Futja még Bem apókra!*

*Tengerár nem olthat lángot ott,
hol a szív izzó, vörös...
A vér, mitadtunk s adtatok
mint a szabadság s harc: közös!”*

(bursa)

Több vers szerzője közvetlenül utal a magyar események lengyel összefüggéseire, különféle dimenziókban. Ide tartozik a hagyományos lengyel-magyar barátság emlékezete, amelynek **Bem tábornok** az október 23-i tüntetés révén **időszerűsített jelképévé emelkedett**. A költők hivatkoznak a történelmi múltú „**A Mi szabadságunkért és a Tiétekért**” jelszóra, idézik az **1956-os poznani júniust** (*az 1956. június 28.-i poznani munkásfelkelés*), utalnak a testvéri magyar népnek nyújtott konkrét segítségre, véradásra, pénz- és adománygyűjtésre.

Most hallgassuk meg Tadeusz Kubiak: "Vért Budapestnek" című versét, előadja: Gyöngyösi Tamara, 7. a. osztályos tanuló.

TADEUSZ KUBIAK

Vért Budapestnek

*Nővér,
könyörgöm, csapolj ereimből több vért,
mit nem adhattam Lengyelországért
akkor és ott
barikádokon, védve az Óvárost, a Wolskát, Visztula-partot.*

*Sebesültnék vért – apróság, tudom.
De talán életet mentek.
Hát csapolj csak lengyel véreimből,
mennyit csak lehet,
mert harcos ezrek vére az,
jogokat nevelő tavasz.*

*Nyisd meg ereim jéghideg tüddel, nővér,
vedd elő vérem a haldoklóknak.
Legyen éhezőknek kenyér
s forrásvíz a szomjazóknak.*

(bursa)

Egyes költők epés ömiróniával szólnak a lengyel állam passzivitásáról, tehetetlenségéről. Ezt az érzést **Zbigniew Herbert** 1957-ben megjelent "A Magyaroknak" című versében mutatja be.

Herbert az utolsó versszakban nem csak a lengyel társadalom akkori áldozatvállalására, hanem a lengyel társadalom tehetetlenségére is utal: „állunk a józan ész / jól fontolt határán”. Igen, mert olyan *katonai* segítségről, mint amit például a Józef Wysocki tábornok által vezetett Lengyel légió 1849-ben nyújtott a magyar szabadságharcnak

(például 1849. április 6-án az isaszegi csatában), 1956-ban nem lehetett szó, – és ezt mindenki tudta Lengyelországban.

Befejezésül tehát hallgassuk meg a modern lengyel költészet egyik legismertebb képviselője, Zbigniew Herbert híres versét!

**Magyarul előadja: Andróczi Simeon 7. c. osztályos tanuló,
lengyelül előadja: Muratovné Dürr Éva egyetemi tanársegéd.**

ZBIGNIEW HERBERT

A magyaroknak

*Kezünket kinyújtva
állunk a határon
s a levegőből roppant zsinórt
fonunk nektek testvérek*

*az elfúló kiáltás
s a görcsberándult öklök
haranggá jajdulnak s a szív
nem verhet riadót*

*a véres kövek kérnek
haldokló vizek kérnek
s mi állunk a határon
csak állunk a határon*

*állunk a józan ész
jól-fontolt határán
innen nézzük a tűzvészt
halálba bámulunk*

(1956)

(Lengyelből fordította: Gömöri György)

HERBERT ZBIGNIEW

Węgrom

*Stoimy na granicy
wyciągamy ręce
i wielki sznur z powietrza
wiążemy bracia dla was*

*z krzyku załamanego
z zaciśniętych pięści
odlewa się dzwon i serce
milczące na trwogę*

*proszą ranne kamienie
prosi woda zabita
stoimy na granicy
stoimy na granicy*

*stoimy na granicy
nazywanej rozsądkiem
i w pożar się patrzymy
i śmierć podziwiamy*

Tisztelt Hallgatóim!

Köszönjük megtisztelő figyelmüket!

Felhasznált irodalom:

ÉLETÜNK Irodalmi, Művészeti és Kritikai folyóirat 1992/3-4 LENGYEL-MAGYAR '56 Tanulmányok, visszaemlékezések az 1956-os lengyel és magyar forradalomról – Magyar és lengyel szerzők írásai

**Tischler János: AZ 1956-OS MAGYAR FORRADALOM LENGYEL DOKUMENTUMAI
1956-os Intézet, Windsor Kiadó Budapest, 1966.**